

Developing of Peace Curriculum in Higher Education: A Qualitative Study

Rahmatollah Marzoghi¹, Mehdi Mohammadi¹, Babak Shamshiri², Homayoun Dadgar¹

1. Department of Administration and Educational Planning, Faculty of Education and Psychology, Shiraz University, Shiraz, Iran
2. Department of Primary and Preschool Education, Faculty of Education and Psychology, Shiraz University, Shiraz, Iran

Article Information

Article history:

Received: 2017/07/24

Accepted: 2017/09/12

Available online: 2017/10/23

EDCBMJ 2017; 10(5): 384-396

Corresponding author at:

Homayoun Dadgar

Department of Administration and Educational Planning, Faculty of Education and Psychology, Shiraz University, Shiraz, Iran

Tel: 09153471021

Email:

homayoundadgar@gmail.com

Abstract

Background and Aims: Establishing justice and non-discrimination through education and promoting peaceful concepts can be a promising way to use these teachings in people's future lives. Therefore, the purpose of this study was to develop a peace curriculum for higher education in Islamic Republic of Iran.

Methods: Based on qualitative design and case study method, in order to determine the necessary elements to develop a peace curriculum, the opinion of the professors and experts of the social sciences and social groups of Shahid Beheshti, Isfahan, Shiraz and Kerman universities was conducted by using an open and semi-structured questionnaires, obtained with purposeful sampling and with theoretical saturation technique. Then, the data which obtained by using N-Vivo softwar, were categorized and organized through the theme analysis. The qualitative data validation method was used to reconcile the results of the content network and document analysis.

Results: Based on results, the peace curriculum (comprehensive content) has dimensions such as content, logic, goals, methods and learning environment as organizing themes, and each of these themes has a variety of levels and themes that can be used to compile Peace curriculum to be used.

Conclusions: Peace education can help students to learn the skills and knowledge that they need for a peaceful life and apply them in the family, social interactions, and at national and international levels. Therefore, it is necessary to use all of resources and facilities for the education and promotion of peace not only as a broad concept but also as a tangible reality.

KeyWords: curriculum, peace curriculum, peace education, higher education

Copyright © 2016 Education Strategies in Medical Sciences. All rights reserved.

How to cite this article:

Marzoghi R, Mohammadi M, Shamshiri B, Dadgar H. Developing of Peace Curriculum in Higher Education: A Qualitative Study. Educ Strategy Med Sci. 2017; 10 (5) :384-396

تدوین برنامه درسی صلح در آموزش عالی: یک مطالعه کیفی

رحمت الله مرزوقي^۱, مهدی محمدی^۱, بابک شمشیری^۲, همایون دادگر^۱

۱. بخش مدیریت و برنامه ریزی آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

۲. بخش آموزش و پژوهش دبستانی و پیش دبستان، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

چکیده

اطلاعات مقاله

زمینه و اهداف: برقراری عدالت و عدم تعییض از راه تعلیم و ترویج مفاهیم صلح‌آمیز می‌تواند نویدبخش استفاده از این آموزه‌ها در زندگی آینده افراد باشد. به همین سبب هدف پژوهش پیش رو تدوین برنامه‌درسی صلح در آموزش عالی جمهوری اسلامی ایران بوده است.

روش بررسی: براساس طرح کیفی و روش مطالعه‌موردی، به منظور تعیین عناصر لازم برای تدوین برنامه‌درسی صلح، با استفاده از پرسشنامه باز پاسخ و نیمه‌ساختارمند با نمونه‌گیری هدفمند و تکیک اشباع نظری، نظر استادان و متخصصان گروه حقوق و علوم اجتماعی دانشگاه‌های شهید بهشتی، اصفهان، شیراز و کرمان به دست آمد. آنگاه داده‌های بدست آمده با استفاده از نرم‌افزار Nvivo نسخه ۱۱ از طریق فن تحلیل مضمون تجزیه و تحلیل شد و یافته‌ها در قالب شبکه مضمین پایه، سازماندهنده و فرآگیر دسته‌بندی و سازماندهی شدند. برای اعتباریابی داده‌های کیفی، از روش همسوسازی نتایج حاصل از شبکه مضمین و تحلیل استناد استفاده شد.

یافته‌ها: براساس نتایج بدست آمده، برنامه‌درسی صلح (مضمون فرآگیر) دارای ابعادی چون محتوا، منطق، اهداف، روش‌ها و محیط یادگیری به عنوان مضمین سازماندهنده است و هر کدام از این مضمین نیز دارای سطوح و مضمین پایه متنوعی هستند که می‌توانند برای تدوین برنامه درسی صلح به کار آیند.

نتیجه‌گیری: آموزش صلح می‌تواند به دانشجویان کمک کند تا دانش و مهارت‌های لازم را برای یک زندگی صلح‌آمیز بیاموزند و این دانش و مهارت را در خانواده، تعاملات اجتماعی و در سطوح ملی و بین‌المللی به کار گیرند. بنابراین لازم است که برای آموزش و ترویج صلح نه تنها به عنوان یک مفهوم وسیع، بلکه به عنوان یک واقعیت ملموس، از همه منابع و امکانات استفاده شود.

کلمات کلیدی: برنامه‌درسی، برنامه درسی صلح، آموزش صلح، آموزش عالی

کپی‌رایت ©. حق چاپ، نشر و استفاده علمی از این مقاله برای مجله راهبردهای آموزش در علوم پزشکی محفوظ است.

تاریخچه مقاله

دریافت: ۱۳۹۶/۰۵/۰۲

پذیرش: ۱۳۹۶/۰۶/۲۱

انتشار آنلاین: ۱۳۹۶/۰۸/۰۱

EDCBMJ2017;10(5):384-396

نویسنده مسئول:

همایون دادگر

بخش مدیریت و برنامه ریزی
آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و
روانشناسی، دانشگاه شیراز،
شیراز، ایران

تلفن: ۰۹۱۵۳۴۷۱۰۲۱

پست الکترونیک:
homayoundadgar@gmail.com

مقدمه

پیش بده است^[۱]. با چنین اوصافی، نیاز به پرداختن به مفهوم صلح، از گستره ملی خارج می‌شود و شمول جهانی می‌یابد. پیچیدگی و تنیدگی روابط افراد، اقوام، گروه‌ها و جوامع ملل مختلف که هر کدام دارای فرهنگ، ارزش‌ها و باورهای متفاوتی هستند، تدوین و ترویج مبانی صلح‌آمیز برای جلوگیری از بروز خشونت و تعارض در همه سطوح فردی، گروهی، منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی را با اتکا به شیوه‌های علمی ناگزیر ساخته است. Lin از این منظر، یکی از چالش‌های سده بیست و یکم را آموزش‌هایی در زمینه «دوستی» می‌داند که هدف آن‌ها تربیت شهروندانی است که بتوانند صلح را بر جهان حاکم سازند^[۲]؛ زیرا اگر نظامهای تعلیم و تربیت از مسئولیت‌های خود

در دنیای کنونی به علت تغییرات گسترده در سیستم‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی کشورهای مختلف، نوعی رقابت و به تعییری دیگر گونه‌ای سلطه‌جویی برای کسب منابع و برتری در سطح جهانی وجود دارد. این رقابت‌ها گاهی منجر به بروز پدیده‌هایی چون تبعیض، تعارض، خشونت و دخالت‌های غیرقانونی در امور کشورهای دیگر و در حالت غم انگیز و نگران‌کننده آن نیز موجب جنگ و آتش‌افزوزی و حوادث ناخوشایند دیگر می‌شود. این موضوعی است که نه تنها دولتها، بلکه افراد را نیز متأثر ساخته است و حتی مردم عادی ساکنین نقاط دور افتاده، از آثار شوم این تغییرات و رخدادها مصون نبوده‌اند و مجموعه این رخدادها جهان را به سمت سراسری

بگيرند و اين موضوع نياز به ايجاد و توسعه فرهنگ صلح مبنى بر برابري، عدالت، مردم سالاري، حقوق بشر، مدارا و همبستگي در جامعه دارد.

Mishra دانش آموزان نسبت به صلح، موجب دستيابي به اهداف نهايی بهتر و جامعه اي صلح آميزي در آينده خواهد شد و رفتارهاي صلح آميزي و مثبت معلمان و دانش آموزان در تعامل با يكديگر به موفقیت برنامه های آموزشي مرتبط با مقوله صلح در مدرسه کمک می کند^[۴]. واضح است که معنای گسترده صلح وجود مشترکی دارد که از جمله اين وجود نبود جنگ است. از نظر یونسکو، صلح بر چارچوب مشترکی از ارزش های جهانی از جمله احترام به شأن و منزلت و حقوق انساني، عدالت، تحقق آرمان های دموکراسی، نبود خشونت، مدارا و بردباری استوار است و فرآيند مشارکت پویا و مثبتی است که در آن همگان به گفتگو کردن تشویق می شوند تا تضادها و برخوردها با روح همکاری و درک مقابله حل شوند^[۵]. چنین مفهوم مثبتی از صلح باید در همه سطوح فردی، بین فردی، بین گروهی و بین المللی پدید آيد. فرهنگ صلح زمانی برای شهروندان جهان اهمیت می باید که آنرا به گونه ایک مسئله جهانی درک کنند و مهارت هایي را برای حل کشمکش های ناشی از وجود نداشتن آن به دست آرند و بتوانند مطابق با استانداردهای بین المللی حقوق بشر و در شرایط برابر زندگی کنند. تنوع فرهنگی را درک كرده و به سایر افراد و ملت ها احترام بگذارند. البته چنین يادگيری ای تنها با طراحی برنامه های آموزشی نظام مند برای صلح دست یافتنی می شود^[۶].

آموزش صلح، پرورش و تقویت دانش، مهارت ها، نگرش ها و ارزش های بیست که موجب تغییر رفتار شود و کودکان، نوجوانان و افراد بالغ را قادر سازد که از کشمکش و خشونت پرهیز کرده و تضادها را به صورت صلح آميزي حل کنند و نيز شرایط ايجاد و حفظ صلح در سطوح فردی، بین فردی، بین گروهی یا بین المللی را فراهم آورند^[۷]. به نوشته Harris قلمرو و توجه به آموزش صلح در سال های اخير گسترش زیادی یافته و موضوعاتی مانند آموزش حقوق بشر، آموزش شهروندی، آموزش چند فرهنگی، آموزش زیست محیطی و آموزش عدالت اجتماعی را دربر گرفته است^[۸]. با اين وجود، آموزش صلح به عنوان يك قلمرو، در فرآيند شكل گيری و گسترش ويژه خود هنوز حوزه اي متماييز از پژوهش و عمل به شمار می آيد که به گونه اي يكپارچه با ديگر حوزه های آموزشی به نحوی متماييز متناسب شده است^[۹]. به هر حال آموزش صلح نيازمند فهم گسترده ای از اهداف و فعالیت های لازم برای توسعه و همزیستی مسالمت آمیز با اتكا به احترام و رعایت

در حوزه آموزش صلح و تربیت شهروندان صلح جو اجتناب ورزند، هیچگاه شاهد توقف خشونت و جنگ ها نخواهیم بود.

در اين ميان دانشگاهها و مراکز آموزش عالي نيز از نقش بي بدiley در توسعه فرهنگ صلح و همزیستی برخوردارند. دانشگاهها فرصت هایي استثنائي برای توسعه برنامه درسي، پژوهش و خدمات در اختیار دارند که می توانند رسیدن به صلح جهانی را تحقق بخشنند. بنابراین مراکز آموزش عالي نه تنها باید دانش و مهارت های نوآورانه ای را برای دنیا کنونی و آينده ارائه دهند، بلکه با توجه به تعهد آنها برای استقرار صلح، دفاع از حقوق بشر و ارزش های مردم سالارانه، باید به آموزش اخلاقی شهروندان نيز اهتمام ورزند. پس جايگاه و اهمیت اين مراکز تنها تربیت نیروی متخصص در حیطه های تخصصی و شناختی نیست، بلکه جستجو و دفاع از حقیقت، کمک به يادگیری انواع صلاحیت های زیستی، توانایی ها و مهارت های مطلوب زندگی، بهبود کیفیت زندگی، توسعه مهارت شهروندی، تقویت مهارت زندگی با ديگران، رشد تساهل و مدارا، آموزش صلح دوستی و چگونگی زندگی با مخالفان، رشد احساس مسئولیت اجتماعی، چگونگی رعایت حقوق ديگران و مواردی از اين دست نيز از جمله وظایف آنان به شمار می آيند^[۱۰].

ایجاد نگرش و باورهای مثبت در زمینه احترام به خود و ديگران و تلاش برای برقراری عدالت و عدم تبعیض از طریق آموزش و پرورش مبانی و مفاهیم و مناسبات صلح آميزي در دوره آموزش عالي می تواند نویدبخش استفاده از اين آموزه ها در زندگی آينده افراد باشد. بنابراین، آنچه که در اين ميان باید مورد توجه قرار گيرد، ايجاد تغييرات لازم در سистем های تولید و باز تولید خشونت، نا امنی و تبعیض، برای حل بحران ها، دشمنی ها و تعارض هاست. اين تغييرات نيازمند آموزش صلح در همه سطوح جامعه و توجه بيش از پيش به آن در سیستم های آموزشی رسمي، غير رسمي و ضمنی است. بنابراین، تدوين برنامه های درسي که كفايت لازم برای آموزش علمي و عملی صلح در دوره آموزش عالي را داشته باشد، موضوعی است که باید به آن توجهی جدی كرد.

در دنيا مدرن پيشرفت ها و تغييرات حاصل شده در زمینه های اقتصادي، سياسی و اقتصادي نتوانسته است در کاهش رفتارهای ناخواسته افراد در جوامع مؤثر باشد. افزایش خشونت در جامعه و رفتارهایي مانند بد اخلاقی، مدارا نکردن، گرایش های خشونت بار، تلاش برای گشودن گرهها با بهره گيری از روش های خشونت آمیز که دانش آموزان و دانشجویان در داخل و خارج مدرسه و دانشگاه نشان می دهند، بيانگر آن است که افراد نمی توانند به اندازه کافی رفتارهای مثبت قابل انتظاری در پيش

ظلمستیز، جهادگر، شجاع، ایثارگر و میهنپرست را فراهم سازد؛ اما در حوزه‌های یازده گانه تربیت و یادگیری آموزش و پرورش عمومی که حدود محتوایی، روش‌ها، فرایندها و عناصر کلیدی یادگیری را روش می‌سازند و همچنین در واحدهای درسی آموزش عالی، به موضوع «آموزش صلح» توجهی نشده است. بنابراین برای رسیدن به اهداف مدنظر و مرتبط با «تعلیم و تربیت صلح» در آموزش عالی جمهوری اسلامی ایران لازم است که برنامه‌درسی ملی آموزش صلح با توجه دقیق و عمیق به ارزش‌های اسلامی و دیدگاه تعلیم و تربیت اسلامی حاکم و همچنین با توجه به تغییر و تحولات ملی، بین‌المللی و جهانی، تدوین شود تا براساس آن، آموزش صلح در برنامه‌های درسی آموزش عالی گنجانده شود و موجب ارتقای دانش و مهارت‌ها، بهبود نگرش‌ها و تغییر ارزش‌های مورد نیاز برای تغییر رفتار و اعمال شود، و دانشجویان متعاقباً بتوانند افزاون بر پیشگیری از بروز خشونت و تعارض، راههای مسالمت‌آمیز رفتار با دیگران را بیاموزند و مهربانی، مسالمت، دوستی، صله رحم، راستگویی، انصاف و عدالت را که از جمله پیش‌شرط‌های مهم برقراری صلح و آرامش هستند، در همه‌شئون و احوال پیشه کنند.

برنامه درسی آموزش صلح باید برنامه جامعی باشد که همه‌عنصر و ابزارهای لازم و مناسب، از جمله محتوا، راهبردهای آموزش حل تعارض از طریق یادگیری مشارکتی و مداخله‌همتایان را دارا باشد و نیز آموزش معلمان و خانواده‌ها در زمان و فضای مناسب را دربر بگیرد. آموزش صلح می‌تواند هم به عنوان یک موضوع درسی در نظام تعلیم و تربیت در نظر گرفته شود و هم به صورت یک اصل راهنمای برای راهی که مدارس باید پیمایند^[۱۵]. راهی که یک محیط آموزشی در پیش می‌گیرد، می‌تواند تضاد و ناسازگاری را تقویت کند و یا اینکه موجب ایجاد صلح شود. دسترسی نابرابر به آموزش با کیفیت، بهویژه هنگامی که با دسته‌بندی‌هایی مانند نژاد، فرهنگ، یا دین مرتبط شود، می‌تواند به تعارض و تضاد بین‌جامد^[۱۶]. برنامه‌درسی آموزش صلح باید بر روی صلح‌آمیز برای آموزش زندگی و تفکر مبتنی باشد و کیفیت‌های ضروری مانند تحمل، ابتکار عمل، اعتماد به نفس و مهربانی را رشد و پرورش دهد. این صفات زمینه‌ساز جامعه‌ای صلح‌آمیز هستند^[۱۷]. همچنین در برنامه درسی آموزش صلح در آموزش عالی باید به این موارد توجه شود: مفهوم صلح، نیاز و اهمیت آن، زمینه‌های صلح، ابزارهای لازم برای دستیابی به صلح برای افراد، خانواده‌ها و جامعه، و طرح‌ها و ناآوری‌های ارائه شده توسط سازمان‌های بین‌المللی مانند سازمان ملل متحده، یونسکو و صلیب سرخ، و همچنین سیاست‌ها،

حقوق دیگران است و مستلزم مشارکت دانشجویان، استادان، پدران و مادران، مدیران و سیاست‌گذاران هم هست.

هدف اصلی آموزش صلح، برقراری صلح میان انسان‌ها، روابط بین فردی، گروه‌ها، کشورها، جوامع و فرهنگ‌های است^[۱۸]. Harris از منظری دیگر، هدف آموزش صلح را در آن می‌داند که به تربیت افرادی صلح‌جو و مهربان بین‌جامد تا روابط صلح‌آمیزی با دیگران برقرار کنند، رفاه آنان را ارتقا بخشدند و از بروز خشونت در جامعه خود و در سطح جهانی جلوگیری نمایند^[۱۹].

به طور کلی کاهش یا حتی از بین بردن انواع مشکلات انسان‌ها را می‌توان هدف آموزش صلح دانست؛ مشکلاتی چون: جنگ، درگیری‌های خشونت‌آمیز، نابرابری، تبعیض و تعصب، عدم مدارا، تخریب محیط زیست، بی‌عدالتی، نقض حقوق بشر و دیگر عوامل مخرب، تا با برقراری صلح، همگان به جهانی مملو از صلح، برابری، عدالت و مدارا برستند.

اما به نظر می‌رسد که موضوع آموزش صلح در پس بی‌توجهی متولیان تعلیم و تربیت و یا تلاش عامدانه‌آن‌ها به فراموشی سپرده شده است؛ زیرا با آنکه این موضوع به اندازه‌آموزش ریاضیات، فیزیک، شیمی و دیگر درس‌ها اهمیت دارد، نظامهای برنامه‌ریزی در کشورهای جهان، به ندرت برنامه‌درسی مستقلی با عنوان برنامه‌درسی صلح تدوین و اجرا کرده‌اند و موضوع صلح و امنیت بیشتر به عنوان جزئی از مطالب آموزشی در قالب برنامه‌درسی مطالعات اجتماعی یا تاریخی و به صورت‌های پراکنده و ناکافی ارائه می‌شود^[۲۰].

در اسناد بالادستی کشور اشارات تلویحی و مختصری به مقوله صلح و آموزش صلح شده است؛ برای نمونه در سند چشم‌انداز ایران در افق ۴۰۴، سیاست‌های کلی برنامه‌چهارم توسعه‌جمهوری اسلامی ایران، تقویت فضایل اخلاقی و ایمان، روحیه‌ایثار و امید به آینده، برنامه‌ریزی برای بهبود رفتارهای فردی و اجتماعی، تلاش برای تحقق عدالت اجتماعی، عمق بخشیدن به روحیه‌تعاون و مشارکت عمومی، حفاظت از محیط‌زیست، گسترش همکاری‌های دوجانبه، منطقه‌ای و بین‌المللی، پرهیز از تنشیج در روابط با کشورها، تقویت روابط سازنده با کشورهای غیرمتخاصم، و تحکیم روابط با جهان اسلام ترسیم و اعلام شده است^[۲۱]. در برنامه‌درسی ملی نیز رویکرد برنامه‌های درسی و تربیتی، فطرت‌گرایی توحیدی ذکر شده و اتخاذ آن به معنای زمینه‌سازی لازم برای شکوفایی فطرت الهی دانش‌آموزان از طریق درک و اصلاح مداوم موقعیت آنان برای دستیابی به مراتبی از حیات طیبه عنوان شده است^[۲۲]. اگرچه برنامه‌های درسی و تربیتی در سطوح عمومی و عالی جمهوری اسلامی ایران می‌باید زمینه تربیت نسلی عدالت‌خواه و صلح‌جو،

هاي هفتگانه آموزش صلح يونسكو شامل حقوق بشر و دموکراسی، تعاون و همبستگی، حفظ فرهنگ‌ها، خود و دیگران، جهان‌وطني، حفاظت از محیط‌زیست و معنویت. در سند چشم انداز بیست‌ساله نظام جمهوری اسلامی ایران، مؤلفه‌های حقوق بشر و دموکراسی، تعاون و همبستگی، و حفظ فرهنگ‌ها دارای بيشترین فراوانی بوده و به مؤلفه بین‌المللی‌گرایی توجهی نشده است. در اهداف کلی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران، مؤلفه خود و دیگران بیشترین فراوانی را داشته و مؤلفه‌های حقوق بشر و دموکراسی، تعاون و همبستگی، بین‌المللی‌گرایی، حفاظت از محیط‌زیست و معنویت کمترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. در اهداف دوره متوسطه، بیشترین فراوانی مربوط به مؤلفه خود و دیگران و کمترین فراوانی مربوط به مؤلفه‌های بین‌المللی‌گرایی و حفاظت از محیط‌زیست بوده است^[۲۳].

Eslami و FathiVajargah میزان توجه به آموزش صلح در برنامه درسي دوره ابتدایی از دیدگاه متخصصان تعلیم و تربیت، کارشناسان برنامه‌ریزی درسي و معلمان دوره‌ابتدایی شهر تهران به این نتیجه رسیده‌اند که نگرش معلمان دوره ابتدایی، متخصصان تعلیم و تربیت و کارشناسان برنامه‌ریزی درسي، به مفاهیم مطروحه در بخش‌های دانش، توانش و نگرش صلح مطلوب بوده است و میزان توجه به آموزش صلح در برنامه درسي دوره ابتدایی از نظر کارشناسان برنامه‌ریزی درسي در خرده مقیاس طراحی و از نظر معلمان دوره ابتدائی در خرده مقیاس‌های اجرا و ارزشیابی نامطلوب بوده است.^[۱]

MirshahJafari و Abedini Beltork مؤلفه‌های آموزش صلح در کتاب‌های درسي دوره ابتدایی پرداختند. بررسی و تحلیل محتوای کلیه کتاب‌های درسي دوره ابتدایی بر مبنای مؤلفه‌های آموزش صلح از قبیل حس همبستگی، فرهنگ گذشت و بخشش، احساس مسئولیت در برابر دیگران، شناخت تنوع و تفاوت‌های فردی، نفی تمایزات قومی، نژادی و مذهبی، و دوست داشتن دیگران بوده است. بیشترین فراوانی و ضریب اهمیت مربوط به مؤلفه‌های حس همبستگی و کمترین فراوانی و ضریب اهمیت مربوط به نفی تمایزات قومی، نژادی و مذهبی بوده است^[۲۴]. Hajizadeh و Karami در پژوهشی با عنوان «تحلیل برنامه درسي قصده و اجراسده دوره راهنمایی براساس مؤلفه‌های آموزش صلح يونسكو» به این نتیجه رسیدند که به مؤلفه‌های صلح يونسكو شامل حقوق بشر و دموکراسی، تعاون و همبستگی، حفظ فرهنگ‌ها، خود و دیگران، بین‌المللی‌گرایی، حفاظت از محیط‌زیست و معنویت در کتاب‌های

پیمان‌نامه‌ها، جوايز صلح جهانی و نقش فيلسوفان مختلف در صلح جهانی^[۱۷].

Mishra با عنوان «آموزش صلح در مدارس متوسطه Odisha در هند» نشان داده است که از نظر مدیران، تلقین و توسعه تفکر و نگرش مثبت در دانش‌آموزان، در آینده موجب دستیابی به اهداف نهایی بهتر و جامعه‌ای صلح‌آمیز خواهد شد. افزون بر این، رفتارهای صلح‌آمیز و مشتب معلمان و دانش‌آموزان در تعامل با یکدیگر، به موفقیت برنامه‌های آموزشی مرتبط با مقوله‌صلاح در مدرسه کمک می‌کند و بروز رفتارهای منفی و خشونت‌آمیز باعث عدم موفقیت مدرسه در این زمینه می‌شود^[۴]. Demir در پژوهشی در ترکیه دریافت که معلمان تعریف یکسانی از صلح جهانی، ملی و فردی دارند. وی علت عدم موفقیت مؤسسات آموزشی در قبال انجام وظایف و مسئولیت‌های خود درباره آموزش صلح را آزمون‌گرا بودن نظام آموزش و پرورش می‌داند و معتقد است که مبارزه برای تحقق بخشیدن به انتظارات والدین درباره برنامه‌های آزمون‌گرا، تمام تلاش‌هایی را که می‌تواند به طرق دیگری صرف آموزش صلح شوند، با مانع مواجه ساخته است^[۱۸]. Uko، Igbineweka و Odigwe در پژوهشی با عنوان «ترویج آموزش صلح برای ایجاد تغییرات رفتاری در مدارس متوسطه عمومی» دریافتند که رابطه مثبتی بین ترویج آموزش صلح و تغییرات رفتاری به سوی مهارخشونت، پرخاشگری و درگیری در میان دانش‌آموزان وجود دارد. این سه پژوهشگر توصیه کرده‌اند که آموزگاران که مجریان سیاست‌های ملی آموزش و پرورش و برنامه درسي مدارس هستند، آموزش صلح را از طریق آموزش مدنی و القای آن به نظام‌های ارزشی دانش‌آموزان ترویج کنند. این امر می‌تواند به مهار پرخاشگری، نزاع‌های خشونت‌آمیز و درگیری در مدرسه یاری رساند^[۱۹].

Totan و Türnülü در پژوهش دیگری که دانش‌آموزان پایه‌ششم ابتدایی در ازmir ترکیه انجام داده‌اند، مشخص شد که برنامه آموزش صلح تأثیر آموزش صلح بر سطح همدلی دانش‌آموزان پسر و دختر شده است^[۲۰]. Arslan و Polat Günçavd در پژوهش خود، تأثیر برنامه آموزش صلح بر حساسیت بین‌فرهنگی دانشجویان را بررسی کرده‌اند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که بین نمرات پیش‌آزمون و پس‌آزمون حساسیت بین فرهنگی شرکت‌کنندگان در دوره، تفاوت‌چشمگیری وجود دارد^[۲۱]. Fallah Nodehi در بررسی اسناد و مدارک جمهوری اسلامی ایران شامل سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران این موارد را بررسی کرده است: اهداف کلی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران^[۱۲]، اهداف کلی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران^[۲۲]، به لحاظ پردازش به مؤلفه

داده‌های کیفی، از روش همسوسازی نتایج حاصل از شبکه مضمامین و تحلیل اسناد استفاده شد.

یافته ها

برای بررسی عناصر لازم جهت تدوین برنامه‌درسی آموزش صلح در آموزش عالی، داده‌های حاصل از مطالعه موردي گردآوری شد و برای تحلیل این داده‌ها از فن تحلیل مضمون و تشکیل شبکه مضمامین بهره برده شد. تحلیل مضمون یکی از فنون تحلیلی مناسب در تحقیقات کیفی است که داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌های غنی تبدیل می‌کند^[۲۶]. در گام اول، داده‌ها از طریق پرسشنامه‌باز پاسخ و نیمه‌ساختارمند گردآوری شد، آنگاه متون پاسخ‌های مکتوب به دفعات مطالعه و بازبینی شد و فهرستی از کدهای اولیه تهیه شد. دراین مرحله تعداد ۱۵۱ کد اولیه شناسایی شد. در گام‌های بعدی کدهای بهدست آمده در گروه‌های مشابه و منسجمی دسته‌بندی شده و شبکه مضمامین چندین بار تحلیل و بازبینی شد. در نهایت برای تدوین برنامه درسی آموزش صلح در آموزش عالی به عنوان مضمون فراغیر، مضمامین سازمان‌دهنده در دو سطح (سطح اول به تعداد ۵ مضمون و سطح دوم به تعداد ۱۹ مضمون) و مضمامین پایه به تعداد ۱۳۳ مضمون شناسایی و شبکه مضمامین استخراج شد که تمام اینها در جدول (۱) به نمایش گذاشته شده است.

درسی این دوره چندان توجهی نشده است. بیشترین توجه مربوط به مؤلفه تعاون و همبستگی بوده که در محتوای کتاب اجتماعی بیشترین فراوانی و در محتوای کتاب تاریخ کمترین فراوانی را داشته است^[۲۵].

با بررسی و مرور متون مربوط به آموزش صلح، مطالعه و متن گزارش‌شده‌ای درباره برنامه‌درسی صلح در آموزش عالی یافت نشد و از آنجایی که دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی نقش مهمی در توسعه فرهنگ صلح و همیستی دارند و می‌توانند با آموزش موضوعات اخلاقی، استقرار صلح، دفاع از حقوق بشر و ارزش‌های مردم‌سالارانه و رسیدن به صلح جهانی را تحقق بخشنند، انجام این پژوهش ضرورت می‌باید.

روش بررسی

برای انجام پژوهش پیش رو از روش «مطالعه کیفی موردي» استفاده شد. مشارکت‌کنندگان، هجده تن از متخصصان و استادان گروه حقوق و علوم اجتماعی دانشگاه‌های شهید بهشتی، اصفهان، شیراز و کرمان بودند. مفاهیم و تعدادی از عناصر لازم برای تدوین برنامه‌درسی آموزش صلح در آموزش عالی با استفاده از ابزار پرسشنامه‌باز پاسخ و نیمه‌ساختارمند، با نمونه‌گیری هدفمند و با استفاده از تکنیک اشباع نظری بررسی شدند. سپس به تحلیل داده‌های بهدست آمده با استفاده از نرم‌افزار Nvivo نسخه ۱۱ او از طریق فن تحلیل مضمون پرداخته شد و یافته‌ها در قالب شبکه‌مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراغیر، طبقه‌بندی، دسته‌بندی و سازمان‌دهی شدند. برای اعتباریابی

جدول ۱. شبکه مضمامین

مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده		مضامون فراغیر
	سطح دوم	سطح اول	
تاریخ‌چه روابط بشری و تحولات ایده صلح ادیان و صلح استناد بین‌المللی در زمینه ممnonیت جنگ و ایجاد صلح سازمان‌های دولتی و غیردولتی بین‌المللی صلح طلب جایگاه طلح در حقوق ایران و منشور حقوق بشر سازمان ملل وظایف دولت‌ها در برقراری صلح	تاریخ‌چه		برنامه درسی آموزش صلح
مفهوم و ماهیت صلح و امنیت مفاهیم تعامل، تساهل، دوستی و مهروزی مفاهیم تعارض، خشونت و انواع آن مفاهیم جنگ، جهاد و جهاد فرهنگی مفهوم صلح در اندیشه‌های سیاسی و فرهنگی غرب و شرق اصالت صلح یا اصلت جنگ بررسی رابطه متقابل صلح و جنگ با افکار و رسانه‌های عمومی، منافع ملی و فرهنگ سیاسی حقوق بشر و صلح و بهره‌مندی از حقوق اساسی بشر (حق بر حیات، حق بر توسعه، حق بر محیط زیست سالم) نهادهای تأمین کننده صلح	مفاهیم و کلیات		

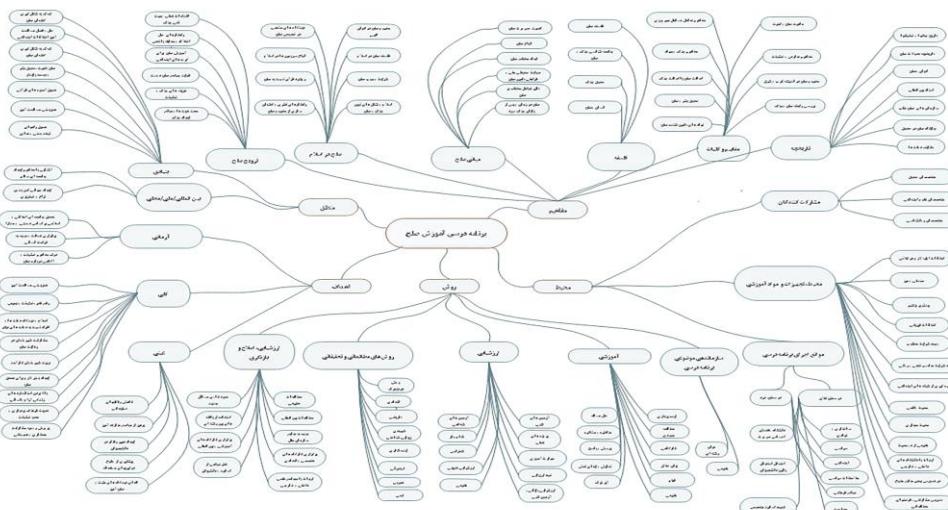
فلسفه صلح جامعه‌شناسی جنگ و صلح حقوق جنگ انسان و صلح (روانشناسی صلح) صلح و سیاست	فلسفه		
اهمیت و ضرورت صلح انواع صلح (صلح منفی، صلح مثبت) ابعاد مختلف صلح در زمینه‌های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی ضوابط حقوقی ملی و فرامملی برای تأمین صلح تأثیر عوامل مختلف بر صلح صلح در زمان و پس از پایان جنگ سرد	مبانی صلح		
مفهوم و جایگاه صلح در تفکر ادیان بزرگ الهی دیدگاه‌های مذهبی در خصوص صلح فلسفه صلح در اسلام انواع سرزینی‌ها در اسلام (دارالاسلام، دارالحرب، دارالکفر، دارالصلح) شرایط وجود صلح رویکرد قرآن و بزرگان دینی نسبت به صلح اسلام و شکل‌های نوین جنگ و صلح راهکارهای نظری و گفتگمان سازی از مفهوم صلح	صلح در اسلام		
اقدامات عملی جهت نفی جنگ بررسی راهکارهای حل اختلاف و مقابله با نقض صلح آموزش صلح برای گروه‌های اجتماعی فواید جوامع صلح دوست هزینه‌های جنگ و خشونت محدودیت‌ها و موانع ایجاد صلح	ترویج صلح		
حل و فصل مسائل آمیز اختلافات اجتماعی کمک به شکل‌گیری گفتمان صلح صلح‌امنیت، حقوق بشر و توسعه پایدار تعمیق آموزه‌های قرآنی مانند والصلاح خیر همزیستی مسالمت آمیز تعمیق راههای حسن نوع دوستی و تعاون	بنیادی	منطق	
آشنایی دانشجویان و جامعه با مفاهیم ایجاد جامعه‌ای سالم و جلوگیری از قهر و بی‌تفاوتی ایجاد جهانی امن بدون نزاع و خونریزی و خشونت	بين المللی / ملی / محلی		
تحقق جامعه‌ای اخلاقی و اسلامی بر اساس دوستی و مدارا بین همه افراد انسانی (جامعه صلح دوست) برقراری عدالت و توجه به کرامت انسانی و توسعه پایدار درک حقایق، اصول و مفاهیم خشونت و آگاهی درباره ریشه‌های صلح	آرمانی		
همزیستی مسالمت آمیز رفع فقر، خشونت و تعییض اصلاح دیدگاه دولتها و افراد نسبت به دولتهای دیگر ارتقا مشارکت هوشمندانه شهروندان در رعایت صلح تربیت شهروندانی کارآمد و بروز رفتارهای مناسب در موقعیت‌های مختلف ایجاد بستر لازم برای تحقق صلح در دیدگاه‌های فردی و اجتماعی بالا بردن استانداردهای زندگی راحت و آرام و انسانی تقویت فرهنگ برداشی و محظوظ شدن و درگیری پرورش روحیه مشارکت، همکاری و همبستگی	کلی	اهداف	
کاهش رقبه‌های تسلیحاتی پرهیز از موضع منازعه آمیز ایجاد تغییر رفتار در دانشجویان پیشگیری از وقوع درگیری‌های مسلح‌انه القای دیدگاه‌های مثبت و صلح آمیز	عینی		
میان رشته‌ای تلفقی	سازمان‌دهی موضوعی برنامه درسی	روش	

ایده‌پردازی حل مسئله مطالعات موردي مناظره و مذاکره کارگاهي پرسش و پاسخ بيان خلاق نمایش و ایفای نقش فیلم آیرونیک تلفیقی از چند روش	آموزشی		
آزمون های شفاهی آزمون های کتبی پروژه های عملی کتاب باز مهارت آموزی کنفرانس ارزیابی با استفاده از منابع کتابخانه ای خود ارزیابی ارزشیابی تکوینی به صورت تحلیلی و مباحثه ای ارزشیابی پایانی، آزمون کتبی با فرم سوالات تحلیلی تلفیقی از روش های فوق	ارزشیابی		
روش هرمنوتیک انتقادی تاریخی شهودی زیبایی شناختی ایده نگاری استقرائي تجربی کمی	روش های مطالعاتی و تحقیقاتی		
مطالعات تطبیقی موردکاوی و مسائل جدید مطالعات بین‌المللی و استفاده از یافته‌های بین‌المللی استفاده از یافته‌های بین‌رشته‌ای توجه به منابع سازمان ملل و دانشگاه‌های پیشرفت‌هه برگزاری کارگاه‌های آموزشی با استفاده از نهادهای منطقه‌ای و بین‌المللی مرتبط با این حوزه برگزاری کارگاه‌های تخصصی، همایش‌ها و کمیته‌های تخصصی برای واکاوی انتقادی نظرخواهی از اساتید و دانشجویان ارتباط مستمر با مجامع علمی داخلی و خارجی	ارزشیابی، اصلاح و بازنگری		
متخصصان حقوق متخصصان علوم اجتماعی متخصصان روانشناسی	مشارکت کنندگان	محیط	

<p>امکانات اوليه لازم هر کلاس</p> <p>صنديليها و ميزهابي با قابلیت جابجاي</p> <p>مجهر بودن به ويدئو پروژكتور</p> <p>وجود امکانات فيزيکي</p> <p>وجود شرايط روانی، اجتماعی و فرهنگی مطلوب</p> <p>وجود شرايط مناسب ذهنی و روانی</p> <p>بهره‌گيری از امکانات ارتباطی جديد و شبکه‌های اجتماعی</p> <p>محیط واقعی</p> <p>محیط مجازی</p> <p>تلفیقی از دو محیط</p> <p>برقراری ارتباط با دانشگاه‌های داخلی و خارجی</p> <p>در دسترس بودن منابع متنوع و مرتبط فارسی و انگلیسی</p> <p>تدرييس مشارکتی، فرصت‌های مطالعاتی و اردوهای فرهنگی، معنوی و علمی مشترک با دانشگاه‌های کشورهای دیگر</p>	<p>محیط، تجهیزات، امکانات و مواد آموزشی</p>	<p>در سطح کلان:</p> <p>ساختماري و نهادی؛ عدم آشنایي برنامه‌ریزان با موضوع صلح، عدم اختصاص بودجه و تشکيلات منسجم برای پیشبرد اينde</p> <p>صلح</p> <p>سياسي؛ موضع‌گيری احتمالي گروه‌های مختلف سیاسي در مقابل سرفصل‌ها و مواد آموزши</p> <p>اجتماعي؛ توجه به بعد ادبیات ساخت‌افزاری و نظامی در كشور به دليل شرايط فعلی كشور، منطقه و جهان، عدم حمایت</p> <p>لازم از نهادها و ديدگاه‌های ملي و بين‌المالی حامی صلح</p> <p>ملاحظات سیاسی و دیدگاه‌های حاکمیتی با توجه به شرايط موجود</p> <p>موانع فرهنگی و تبلیغ فرهنگ مقاومت و جهاد به دليل شرايط موجود</p> <p>در سطح خرد:</p> <p>دانشگاه؛ مشکل فقدان احساس ضرورت و مهارت‌های تخصصی اعضاي هیأت علمی در تدوين برنامه درسي</p> <p>احتمال استقبال پائين دانشجویان به علت اختياری بودن درس، وجود موانيع اداری و سازمانی در گنجاندن درس در برنامه‌های درسي دانشجویان، کمبود استادی متخصص برای ارائه درس در سطح عمومی برای کلیه دانشجویان دوره‌های کارشناسی در دانشگاه‌ها، کم اقبالی احتمالي استادی در ورود به طرح برخی از مباحث چالش اور</p>
--	---	---

مراجعةه به مبانی نظری و پژوهشی نشان می‌دهد که مضامین سازمان‌دهنده و پایه برآمده از چارچوب تحلیل مضمون، با مبانی نظری و پیشنهادهای پژوهشی همسو می‌باشند. (جدول شماره ۲)

براساس نتایج پژوهش، برنامه‌درسي آموزش صلح (مضمون فraigir) ابعادي چون محتوا، منطق، اهداف، روش‌ها و محیط يادگيری به عنوان مضامين سازمان‌دهنده دارد که هر یک از اين موارد نيز داراي ابعاد و سطوح مختلف و متنوعی به عنوان مضامين پایه هستند. اين ابعاد در قالب نمودار(۱) نشان داده شده است.

نمودار ۱. شبکه مضامین

جدول ۲. همسوسازی داده‌های کیفی

عنوان	مبانی نظری	پژوهش‌های عملی	آگاهی‌دهندگان
تاریخچه	[۲۷] UNESCO	اعضای هیئت‌علمی گروه حقوق و علوم اجتماعی	
مفاهیم و کلیات	[۲۸] Harris, [۲۹] UNESCO	اعضای هیئت‌علمی گروه حقوق و علوم اجتماعی	[۱۵] UNESCO
فلسفه	[۳۰] Jackman, [۳۱] Galtung	اعضای هیئت‌علمی گروه حقوق و علوم اجتماعی	
مبانی صلح	[۳۱] Galtung	[۲۷] Husin	اعضای هیئت‌علمی گروه حقوق و علوم اجتماعی
صلح در اسلام	[۳۲] Javadi Amoli, [۳۳] Majlesi	[۲۸] Barzenoni, [۲۹] Husin	اعضای هیئت‌علمی گروه حقوق و علوم اجتماعی
ترویج صلح	[۳۴] Galtung, [۳۵] UNESCO	[۱۶] Uko, Igbineweka and Odigwe	اعضای هیئت‌علمی گروه حقوق و علوم اجتماعی
منطق	[۳۶] Lokanath, [۳۷] Page	[۱۷] Staub, [۱۸] Johnson & Johnson	اعضای هیئت‌علمی گروه حقوق و علوم اجتماعی
اهداف	[۳۸] Harris, [۳۹] UNESCO	[۱۹] Blenesi, [۲۰] Sommers, [۲۱] Sheikh, [۲۲] Lin, [۲۳] Mishra, [۲۴] Sommers	اعضای هیئت‌علمی گروه حقوق و علوم اجتماعی
روش	[۳۰] Tamo, Jubani and Gjokutaj, [۳۱] UNESCO	[۱۰] Najjuma, [۱۱] Levin & Nolan, [۱۲] Bar-Tal & Rosen, [۱۳] Kaster, [۱۴] Salomon & Nevo, [۱۵] Fathi Vajargah & Eslami	اعضای هیئت‌علمی گروه حقوق و علوم اجتماعی
محیط	[۳۲] McCauley, [۳۳] Najjuma, [۳۴] Levin & Nolan, [۳۵] Kaster	Waldorf, [۳۶] Waldorf, [۳۷] Najjuma, [۳۸]	اعضای هیئت‌علمی گروه حقوق و علوم اجتماعی

بحث

تروریسم، روابط جهانی و جز اینهارا برگزینندو برای افزایش آگاهی جهانی داشجويان درباره آنها به بحث و گفتگو پردازند.^[۲۸] یافته‌های حاصل از پژوهش حاضر که ارائه دهنده عناصر لازم برای تدوین برنامه درسی صلح در آموزش عالی هستند، نشان می‌دهد که صلح دارای مفهومی بسیار وسیع و متنوع و تدوین آن نیازمند توجه به عناصر و مؤلفه‌های بسیاری می‌باشد. از دیدگاه متخصصین حقوق و علوم اجتماعی، برای تدوین برنامه‌درسی صلح باید به مفاهیم، منطق، اهداف، روش آموزش و محیط آموزش توجه کرد. مفاهیم و کلیات شامل مفهوم و ماهیت صلح و امنیت، مفاهیم تعامل، تساهل، دوستی و مهورزی، مفاهیم تعارض و خشونت، مفاهیم جنگ، جهاد و جهاد فرهنگی، مفهوم صلح و امثال اینها می‌باشند. در فلسفه صلح

صلح مفهومی است که در برگیرنده معانی مختلفی است و بالطبع راههای رسیدن به آنهم بسیار متنوع و در مواردی پیچیده است. صلح مفهومی فراتر از احساس آرامش یا فقدان خشونت و یا حتی رفع برخی نیازهای اساسی دارد و می‌توان آن را وجود عدالت، عشق، برابری و یگانگی در تمام وجوده زندگی معنا کرد. بودیا نبوداین مؤلفه‌ها و ویژگی‌ها، در ارتباطات فردی، در جوامع بشری و در قوانین حکومتی و نیز در سیاری جاهای دیگر دیده می‌شود. بنابراین لازم است که صلح نه به عنوان یک مفهوم وسیع، بلکه به عنوان یک واقعیت ملموس آموخته شود و برای آموزش و ترویج آن از همه‌مانابع و امکانات استفاده شود. مدرسه‌ها و دانشگاه‌ها می‌توانند مسائلی مانند تنوع فرهنگ‌های انسانی، جمیعت، تخریب اکوسیستم و آلودگی، نژادپرستی، جنگ و

نگرشها و تغيير ارزش‌های مورد نياز برای تغيير رفتار گردد و از آنجايی که دانشگاهها و مراکز آموزش عالي نهادهایي اجتماعی هستند که موجب افزایش مشارکت و تحرك اجتماعی می‌شوند، می‌توان انتظار داشت که در صورت اجرای برنامه‌های آموزش صلح، دانشجویان بتوانند ضمن کسب نگرش‌های مثبت، رفتارهای مسالمت آمیز و صلح جویانه‌ای را در جامعه بروز دهند.

نتیجه‌گیری

آموزش صلح عبارت است از تلاش برای ایجاد جامعه‌ای برابر که در آن به شأن و کرامت انسانی توجه شود و به آن احترام بگذارند، همکاري و مشارکت ترويج شود و افراد نيازهای فiziکي، اجتماعي و روان‌شناختي خود را بهصورت مسالمت‌آمیز دنبال نمايند. اين موضوع همان چيزی است که انتظار می‌رود در صورت اجرای برنامه‌های درسي آموزش صلح، كتاب‌های درسي در ترويج آن بکوشند. آموزش صلح می‌تواند به دانشجویان کمک کند تا دانش و مهارت‌های لازم را برای يك زندگي صلح‌آمیز و عاري از خشونت بیاموزند و اين دانش و مهارترا در خانواده، تعاملات اجتماعي و در سطوح ملي و بين‌المللی به‌كارگيرند. البته در اين ميان آنچه باید بيشتر بدان توجه شود، مفاهيم، منطق، اهداف، روش‌ها و محيط آموزش صلح و در كنار آن توأم‌مند کردن‌درک دانشجویان و رفتار صلح‌آمیز‌آنان براساس باورها و ارزش‌ها‌يشان است تا بتوانند نقشی در تغيير مثبت جامعه بر عهده بگيرند.

تقدیر و تشکر

از تمامي استادان بزرگوار دانشگاه‌های شهيد بهشتی، شيراز، اصفهان و کرمان که ما را در اين پژوهش ياري کردن، سپاسگزاريم.

تأييدие اخلاقی

برای رعایت اصول اخلاقی به استادان اطلاع داده شد که از مطالب پرسشنامه‌ها بدون ذکر نام آنان در پژوهش استفاده خواهد شد.

تعارض منافع

نتایج پژوهش پیش رو با منافع هیچ ارگان و سازمانی در تعارض نیست.

منابع مالی

تمام هزينه‌های اين پژوهش را نويسنديگان آن تأمین کرده‌اند.

موضوعاتی مانند جامعه‌شناسي جنگ و صلح، حقوق جنگ، روانشناسي صلح، و صلح و سياست مورد توجه قرار گرفته است. در منطق آموزش صلح به حل و فصل مسالمت‌آمیز اختلافات اجتماعي، کمک به شکل‌گيری گفتمان صلح، تعميق آموزه‌های قرآنی و همزیستی مسالمت‌آمیز اشاره شده و در قلمرو اهداف برنامه‌درسي آموزش صلح به تحقق جامعه‌اي اخلاقي و اسلامي براساس دوستي و مدارا بين همه افراد انساني، برقراری عدالت و توجه به کرامت انساني و توسعه پايدار، درک حقائق، اصول و مفاهيم خشونت و آگاهي درباره ريشه‌های صلح پرداخته شده است.

متخصصين حقوق و علوم اجتماعي در سازمان‌دهي موضوعي برنامه‌درسي به سازمان‌دهي ميان‌رشته‌اي و تلفيقی و در روش‌های آموزشي به اين‌پردازي، حل مسئله، مطالعات موردي، مناظره و مذاكره، روش کارگاهي، پرسش و پاسخ، بيان خلاق، نمایش و ايفاي نقش، فيلم و روش‌های تلفيقی معتقد بوده‌اند.

موانع اجرای برنامه درسي از ديدگاه مشارکت کنندگان در سطح کلان شامل موافع ساختاري و نهادی از جمله ناآشنايی برنامه‌ريزان با موضوع صلح، اختصاص ندادن بودجه و تشکيلات منسجم برای پيشبرد ايده‌صلاح؛ موافع سياسي مثل موضع‌گيري احتمالي گروه‌های مختلف سياسي در مقابل سرفصل‌ها و مواد آموزشي، موافع اجتماعي مانند توجه به بُعد ادبیات سخت‌افزاری و نظامي به دليل شرایط فعلی کشور، منطقه و جهان؛ موافع فرهنگي و تبلیغ فرهنگ مقاومت و جهاد به دليل شرایط کنونی، و در سطح خرد شامل فقدان احساس ضرورت و مهارت‌های تخصصي اعضای هيئت‌علمی در تدوين برنامه درسي، احتمال استقبال پائين دانشجویان به سبب اختياری بودن درس، وجود موافع اداري و سازمانی در گنجاندن درس در برنامه‌های درسي دانشجویان، کمبود استادان متخصص برای ارائه درس در سطح عمومي برای كلية دانشجویان دوره‌های کارشناسي در دانشگاه‌ها و تمایل نداشتن احتمالي استادان در ورود به طرح برخی از مباحث چالش‌آور است.

يافته‌های اين پژوهش چارچوب ارزشمندي را برای تدوين برنامه درسي آموزش صلح در آموزش عالي تصوير می‌نمایند. آموزش صلح می‌تواند موجب ارتقاي دانش و مهارت‌ها، بهبود

1. Fathi Vajargah S, Eslami M. Investigating the Attention to Peace Education in elementary curriculum from the point of view of education specialists, curriculum experts and elementary school teachers in Tehran. Educational innovations; 2008. 7 (25):76-49.

References

2. Lin J. Love and Wisdom in Education: Transforming Education for Peace. Peace Academic Research Library. Harvard Education Review; 2007:362-373
3. Frasatkah M. Role of University in Civic Education, Higher Education Letter. 2005 (17).
4. Mishra L. Implementing Peace Education in Secondary Schools of Odisha: Perception of Stake Holders. Sakarya University Journal of Education 2015:47-54.
5. UNESCO. World directory of peace research and training institutions. World social science information directories. Paris; 2000
6. Libby T. Reflections on a Journey-Peace Education in Schools. A Journey peace education in schools. 2003;11(2):21-22
7. Fountain S. Peace Education in UNICEF: Working Paper New York: UNICEF;1999
8. Diaz-Soto L. How can we teach peace when we are so outraged? A call for critical peace education. Taboo: The Journal of Culture and Education. 2005; 9(2):91- 96.
9. Reardon BA. Peace education: a review and projection. In B. Moon, S. Brown, & M. Ben-Peretz (Eds.), Routledge international companion to education. New York: Routledge; 2000:397-425
10. Johnson DW & Johnson RT. Essential components of peace education. Theory into Practice. 2005;44(4):280-292.
11. Staub E. From healing past wounds to the development of inclusive caring: Contents and processes of peace education. In G. Salomon & B. Nevo (Eds.). Peace education: The concept, principles, and practices around the world. 2002:73-86
12. Ghaderi M, Mohsenpour B, Naghibzadeh MA, Attaran M. Explaining a Peace-Based Curriculum in Kant's Philosophy. Quarterly Curriculum Studies. 2008;2(8): 47-81.
13. Document of the Perspective of the Islamic Republic of Iran in horizon 1404. Government Information Base;2003.
14. High Council for Education. National Curriculum of the Islamic Republic of Iran. Approved for sessions 872-857. Dates: 28/02/2012 to 18/09/2012.
15. Lauritzen. S M. Building peace through education in a post-conflict environment: A case study exploring perceptions of best practices International. Journal of Educational Development 2016;51:77-83.
16. Bush K, Saltarelli D. The Two Faces of Education in Ethnic Conflict: Towards a Peace Building Approach to Education. UNICEF Innocenti Centre, Florence, Italy. 2000
17. Lokanath M. Educating for Peace. Cambridge Scholars Publishing. 12 Back Chapman Street, Newcastle upon Tyne, NE6 2XX, UK. 2013
18. Demir S. An Overview of Peace Education in Turkey: Definitions, Difficulties, and Suggestions: A Qualitative Analysis. Educational Sciences: Theory & Practice. 2011;11(4):1739 -1745
19. Uko ES, Igbineweka PO, Odigwe FN. Promoting Peace Education for Behavioral Changes in Public Secondary Schools in Calabar Municipality Council Area, Cross River State, Nigeria. Journal of Education and Practice 2015;6(23):144 – 149
20. Sağkala AS, Türnükü A, Totan T. Empathy for Interpersonal Peace: Effects of Peace Education on Empathy Skills. Educational Sciences: Theory & Practice. 2012;12(2):1454-1460
21. Arslan Y, Günçavd G, Polat S. The impact of peace education programme at university on university students' intercultural sensitivity. Procedia-Social and Behavioral Sciences. 2015;174:2301–2307
22. High Council for Education. Objectives of guidance and highschool courses. 2000, Approval No: 647
23. Fallah Nodehi M. Study of the Components of UNESCO Peace Education in Documents of the Islamic Republic of Iran (2004-2005). The Twenty Years Perspective Document of the Islamic Republic of Iran, General Objectives of Iran Education, Secondary Education Objectives. Daneshvar Raftar. Shahed University. 2009;16(36).
24. Abedini Beltork M, MirshahJafari E. Study and analysis of the components of peace education in elementary textbooks. Journal of Educational Sciences. Shahid Chamran University of Ahvaz 2013;6(20):170-152.
25. Hajizadeh H, Karami M. An analysis of the curriculum planned and implemented by the guidance course based on the components of UNESCO's Peace Education. Research in curriculum planning; 2015,11(2):92-109. [Persian]
26. Abedi Jafari H, Taslimi M, Faghihi A, SheikhZadeh M. Thematic analysis and network of themes. A simple and efficient way to explain patterns in qualitative data. Strategic Management Thought; 2014.5(2).
27. UNESCO. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, New Delhi; 2001
28. UNESCO. Peace Education, Framework for Teacher Education. B-5/29, Safdarjung Enclave, New Delhi, INDIA. 2005

29. Harris I. Peace Education Theory. Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association. (83rd, New Orleans, LA, April 1-5). 2002
30. Galtung J. Cultural Violence. *Journal of Peace Research* 1990;27(3).
31. Jackman, MR. License to Kill: Violence and Legitimacy in Expropriative Social Relations, in John T. Jost and Brenda Major (eds.), *The Psychology of Legitimacy: Emerging Perspectives on Ideology, Justice and Intergroup Relations*, New York, Cambridge University Press;2001
32. Husin A. UNICEF. Nonviolence International. AusAID. Banda Aceh,2001:1
33. Majlesi MB. Bohar-al-Anvar. Al-Wafa Institute, Beirut. 1983. [Arabic]
34. Javadi Amoli A. Human Expectation of Religion, Qom: Asra.2004.
35. Barzenoni MA. Islam, originality of war or peace? Legal Magazine, International Center for Legal Affairs, Legal Assistant and Presidential Affairs. 2005;(33): 157-73.
36. UNESCO. APEID IN ACTION. Educational Innovation for Development Through Networks and Partnerships. Report to the First Meeting of the Intergovernmental Regional Committee on Education in Asia and the Pacific (EDCOM). UNESCO, Bangkok. 1996
37. Page J. Philosophy of Peace Education. Encyclopedia of Peace Education, Teachers College, Columbia University. 2008
38. Harris I. Peace Education: A Modern Educational Reform; Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association. Atlanta,GA, April 12-16, 1993
39. Sommers M. Peace education and refugee youth. In J. Crisp, C. Talbot & D. Cipollone (Eds.). *Learning for a future: refugee education in developing countries*. Geneva: UNHCR. 2002;163–216
40. Tamo D, Jubani A, Gjokutaj M. New dimensions of teaching and learning “by doing” in the global context of education. *Problems of Education in the 21st Century*, 2012; (44):81-91.
41. McCauley C. Head first versus feet first in peace education. In: SALOMON, G. & NEVO, B. (eds.) *Peace Education: The Concept, Principles, and Practices around the World*. London: Lawrence Erlbaum Associates.2002
42. Levin J, Nolan J. Principles of classroom management: A professional decision-making model. Boston: Allyn and Bacon.2000
43. Najjuma R. Peace Education in the Context of Post-Conflict Formal Schooling: The Effectiveness of the Revitalizing Education Participation and Learning in Conflict Affected Areas-Peace Education Programme in Northern Uganda. A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirement for the Degree of Doctor of Philosophy in Education. School of Education. The University of Birmingham. 2011
44. Kaster K. Education for Peace: Content, Form and Structure-Mobilizing Youth for Civic Engagement. *Peace and Conflict Review*. 2010;4(2):pp:58-67
45. Glickman CD, Gordon SP, Ross-Gordon JM. Supervision and Instructional Leadership: A Developmental Approach (Allyn & Bacon Educational Leadership). Pearson Pub, seventh edition. 2007
46. Bar-Tal D. The elusive nature of peace education. *Peace education: The concept, principles, and practices around the world*, G. Salomon and B. Nevo (Eds). London, Lawrence Erlbaum,2002:27-36.
47. Waldorf S. A Case Study of Peace Education in Iowa High Schools and Proposal for a New Curriculum. a Thesis. European University Center for Peace Studies. Stadtschlaining/Burg, Austria. 2007
48. Waldorf S. Blinded by Pride. Term paper submitted to Andria Wisler at the European University Center for Peace Studies, Stadtschlaining, Austria.2005

